

Översyn omklädningsrum och duschar

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

Fredrik Marklund
Stefan Bengtsson

fredrik.marklund@pitea.se

Innehåll

1.	Uppdrag.....	3
1.1	Avgränsningar.....	3
1.2	Bakgrund, duschväggar och insynsskydd	4
1.3	Underlag till översyn	4
2	Utsatthet i omklädningsrum och duschar	5
2.1	Bakgrund	5
2.2	En förändrad syn på duschning	5
2.3	Särskilt utsatta grupper	5
2.4	Verksamhetens synpunkter kring dusch och omklädning.....	6
2.5	Verksamhetens bild av utsattheten i olika åldrar i samband med duschning	6
3	Tekniska lösningar och tidigare erfarenheter	7
3.1	Insynsskydd	7
3.2	Duschväggar	8
3.3	Duschbås med dörr	8
4	Konsekvenser av att installera duschbås.....	9
4.1	Tidsåtgång vid städning.....	9
4.2	Dimensionering av antalet duschbås	9
4.3	Olika storlek på båsen	10
5	Svar på inledande frågeställningar	10
6	Förslag	11
7	Bilagor.....	12
7.1	Bilaga 1. Nuläge omklädning och dusch, idrottshallar	12
7.2	Bilaga 2. Underlag och budget duschbås	13

1. Uppdrag

I samband med att huvudmannens kvalitetsrapport gällande *Livsmiljö, demokrati och öppenhet, Läsåret 2018-2019*, antogs i barn- och utbildningsnämnden¹, fick förvaltningschef i uppdrag att utreda följande:

”I samarbete med fastighetsförvaltningen göra en översyn av omklädningsrum och toaletter - med trygghet, jämställdhet och mångfald i fokus.”

Utredningens uppdrag består i att utforma en redogörelse som besvarar nedanstående frågor:

- Är kommunens omklädningsrum och toaletter utformade för att minimera barnens- och elevernas upplevelse av trygghet/utsatthet?
- Vilka förändringar av omklädningsrum och toaletter skulle vara önskvärda ur trygghets-, jämställdhets- och mångfaldsfokus?
- Vad skulle åtgärder enligt ovanstående kunna kosta att genomföra?
- Hur ser ansvarsfördelningen mellan olika förvaltningar och verksamheter ut när det gäller idrottshallarna?

1.1 Avgränsningar

En översyn av såväl toaletter som omklädningsrum/ dusch kräver ett omfattande arbete då det finns ett stort antal omklädningsrum och mångdubbelt fler toaletter i varierande skick på våra skolor. I en översyn behöver samtliga dessa utrymmen besiktas och skattas för att sedan föreslås lämpliga åtgärder utrymme för utrymme. Med tanke på den begränsade tiden och att vi är beroende av fastighetsförvaltningens stöd så har denna översyn, i samråd med förvaltningschef, avgränsats till att enbart omfatta omklädningsrum/duschutrymmen.

¹ 2019-10-30, § 123

I.2 Bakgrund, duschväggar och insynsskydd

Frågan om avskildhet vid duschning vid kommunens skolor och fritidsanläggningar har varit uppe till diskussion i såväl i barn- och utbildningsnämnden, fastighet- och servicenämnden och i kultur- park och fritidsnämnden.

Under 2012 påbörjade fastigheter ett genomförandeprojekt för att utrusta skolornas omklädningsrum med insynsskydd och förse duschutrymmen med duschbås/duschväggar. I maj 2013 tog Kultur-park och fritidsnämnden beslutet att på sikt montera duschväggar i alla sina anläggningar². Vid utgången av 2016 hade 11 av skolans 22 omklädningsrum åtgärdats med duschbås och i vissa fall insynsskydd.³ Det visade sig dock att trots duschväggarna så avstod fortfarande en stor andel elever från att duscha och från elevernas håll framfördes synpunkten att man även med duschväggar exponerades för andra. Istället framfördes önskemål om att duschbåsen skulle förse med dörr så att eleverna kunde duscha i total avskildhet.⁴

Under februari månad 2020 installerades fem duschbås med dörr på Norrmalmia sporthall. En utvärdering av dessa är ännu inte gjord.

I.3 Underlag till översyn

Underlaget till översynen består av dokumentation från tidigare utredningar och från genomförda åtgärder i omklädningsrum och duschar,⁵ Utöver dessa har samtal förts med lärare/ mentorer, idrottslärare och i vissa fall rektorer på följande skolor: Pitholmsskolan, Christinaskolan, Norrmalmsskolan, Norrbyskolan, Hortlaxskolan, Sjulnässkolan och Rönnskolan. Skriftliga synpunkter har också inkommit från fem av kommunens skolsköterskor.

² Kultur, park och fritid driver hallarna i kommunens sex högstadieskolor liksom i Rosvik och hallen vid badhuset i Munksund. Resterande hallar ligger under Utbildningsförvaltningen.

³ BUN protokoll 2016-21-21

⁴ <https://pren.pt.se/artikel?redirect=https:%2F%2Fwww.pt.se%2Fnyheter%2Fpitea%2Fduschvagggar-ska-fa-elever-att-duscha-10315949.aspx&meter=false&action=completerequest&callback=https:%2F%2Fwww.pt.se%2Finc%2Feprencall-back.aspx>

⁵ BUN protokoll 2016-21-21, Bilaga 2

2 Utsatthet i omklädningsrum och duschar

2.1 Bakgrund

Traditionellt har omklädningsrum och duschar varit öppna utrymmen där eleverna har bytt om och duschat ”inför allas blickar”. Under lång tid var duschningen ett obligatorium och den elev som smet undan eller vägrade duscha kunde räkna med efterverkningar. Systemet gjorde att alla elever tvingades att visa upp sig nakna för sina klasskamrater. Detta skapade en stor utsatthet och en grogrund för trakasserier och mobbing.

2.2 En förändrad syn på duschning

Det finns inte längre något krav att eleverna ska duscha efter idrottslektionerna. Istället försöker idrottslärare och skolhälso att uppmuntra eleverna att duscha och argumentera utifrån hygien, hälso- och trivselperspektiv. I underlaget till denna översyn säger idrottslärarna att det genomsnittliga antalet duschande elever ligger någonstans mellan 50 och 60%. Nästan varannan elev fr.o.m. åk.4 t.o.m. gymnasiet, avstår alltså från att duscha efter idrotten.⁶

2.3 Särskilt utsatta grupper

Frågan om duschning och omklädningsrum berör på ett särskilt sätt elever som faller under någon av diskrimineringsgrunderna: kultur, religion, sexuell läggning, könsidentitet, funktionsnedsättningar, kön eller ålder.⁷ I lagen förutsätts att skolan:

*”Arbetar målmedvetet för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för barn och elever oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder.” ...samt att ...
”skolorna ska göra allt de kan för att förebygga och förhindra att något barn eller någon elev utsätts för trakasserier som har samband med någon av ovanstående diskrimineringsgrunder.”*

Här är målet självklart att skapa en miljö som gör att eleverna oavsett kultur, religion, sexuell läggning, könsidentitet eller funktionsnedsättning kan byta om och duscha utan att exponeras och riskera att utsättas för kränkningar.⁸

⁶ Åk. F-3 undantagna

⁷ <https://beo.skolinspektionen.se/sv/Om-BEO/veta-mer-om-lagen-/Diskrimineringslagstiftningen/>

⁸ När det gäller diskriminering p.g.a. kön eller ålder så finns ett visst naturligt skydd då eleverna duschar med sin åldersgrupp och att det finns skilda omklädningsrum för tjejer och killar.

2.4 Verksamhetens synpunkter kring dusch och omklädning

Såväl rektorer, lärare och skolhälsa är väl insatta i problematiken kring omklädning och duschning. Frågan har varit aktuell under många år och dyker återkommande upp både vid mentorsamtal och hälsosamtal liksom vid klass- och elevråd. Verksamheten ger uttryck för en viss trötthet då man tycker sig ha lyft frågan i olika forum under lång tid där man säger sig ha blivit lovade olika åtgärder men där de flesta anser att väldigt lite har hänt.

2.5 Verksamhetens bild av utsattheten i olika åldrar

Tidigare har det funnits en uppfattning om att problemet med utsatthet i samband med duschning har hört till högstadie- och gymnasiet. Såväl skolhälsa, som samtliga vidtalade rektorer och lärare som är verksamma inom åk.4-6, motsäger den bilden och menar att problemen kring duschningen finns redan där. När det gäller årskurs f-3 upplever däremot verksamhet och skolhälsa inte att duschningen är ett problem och det finns inga krav på att duschbås ska monteras i de idrottshallar som enbart betjänar åk. F-3.

3 Tekniska lösningar och tidigare erfarenheter

För att skapa mindre utsatthet i samband med omklädning och duschning har ett antal tekniska lösningar provats.

3.1 Insynsskydd

Att avskärma ingångarna till omklädningsrummen, både inifrån idrottshallen och från korridor/entré är ett sätt att minska exponering och utsatthet. Samma gäller för passagen mellan omklädning och dusch där det i vissa fall gått att montera insynsskydd.

Alla dessa lösningar fungerar till viss del men i de lokaler som utrustats med insynsskydd har det visat sig att avskärmningen är mycket utrymmeskrävande. En anledning till detta är att avståndet mellan skärm och dörr ska vara tillräckligt stor för att städ ska kunna komma in med sina maskiner. Av denna anledning saknar flera omklädningsrum fortfarande insynsskydd. En enklare åtgärd som inte påverkar städningen är genomförd bl.a. i Öjeby sport- och simhall är att man har vänt på dörrarna så att de slås upp på ett sådant sätt att direkt insyn inte är möjlig.

I vissa omklädningsrum saknas ovanstående möjligheter och där återstår antingen att bygga om omklädningsrummen, vilket är en mycket kostsam åtgärd, eller att använda ett draperi/skyнке något som tyvärr inte är idealisk ur hygienisk synvinkel.

Avskärmat omklädningsrum med skärmvägg vid entrén. Strömnässkolan

Avskärmat duschrum med draperi. Öjeby sporthall, skolans omklädningsrum

3.2 Duschväggar

Ett sätt att skapa avskildhet i själva duschen är att montera duschväggar mellan duscharna. En förutsättning för detta är att blandare och duschmunstycken sitter på väggarna och inte i en duschpelare i mitten av rummet.

Som tidigare nämnts har 11 av skolornas 22 idrottshallar fått duschväggar med öppna bås utan dörr. I övriga hallar används en kombination av duschpelare utan väggar och väggmonterade duschar utan avskärmning.

Det är värt att notera att vid de skolor som har fått skärmväggar monterade mellan duscharna så har klagomål från eleverna kring exponering och utsatthet fortsatt att komma in.

Duschväggar. Strömnässkolan

3.3 Duschbås med dörr

Det mest långtgående skyddet mot exponering och utsatthet innebär att installera duschbås med dörr och inuti båset en krok att hänga handduk och ev. underkläder på. Åtgärden möjliggör duschning i total avskildhet och gör det möjligt att t.ex. behålla underkläder och kanske en t-shirt på till och ifrån duschningen vilket delvis minskar exponeringen i omklädningsrummet.

Vi förordar detta alternativ då det, förutom att skapa avskildhet, även bidrar till att lösa problemet med insynsskydd mellan omklädning och dusch. En annan fördel med detta alternativ är att det inte tar hänsyn till anledningen bakom varför eleven i fråga inte vill bli utsatt för exponering, det blir ju ”samma för alla”.

4 Konsekvenser av att installera duschbås

Att välja duschbås som lösning på den problematik som finns kring elevernas duschande får konsekvenser inom ett antal områden. De viktigaste av dessa handlar om tidsåtgång vid städning, dimensionering av antal duschar kopplat till den tid det tar att duscha samt att det kommer att förekomma variationer i båsens storlek mellan skolorna.

4.1 Tidsåtgång vid städning

Städningen av ett duschbås innebär att fler väggar ska städas och torkas. Jämfört med duschutrymmen som är helt öppna (t.ex. med duschpelare) så har ett duschutrymme med fyra bås sammanlagt 18 väggar som ska rengöras. Dessa är visserligen mindre till ytan men rengöringen tar längre tid, något som kommer att påföras hyran.

4.2 Dimensionering av antalet duschbås

En viktig aspekt på omklädning och duschning är den tid det får ta innan klassen ska vara redo för nästa lektion. Med få duschar ska flera elever duscha efter varandra och det uppstår väntetid. Arbetsmiljöverket skriver i sin vägledning "Personalutrymmen för elever" att antalet duschar i ett omklädningsrum för elever för vara minst en dusch på varje påbörjat 5-tal elever. Det skulle innebära att med 4 duschar per omklädningsrum⁹ så klaras alla klasstorlekar med god marginal men då har man inte vägt in tidsaspekten.

Egna duschbås med dörr kommer sannolikt medföra att duschen att ta något längre tid. På vissa ställen, exempelvis campingplatser, har man skapat en sittplats inne i båset och på så sätt förläggs nästan hela omklädningen till båset vilket förlänger tiden betydligt. I den lösning som förordas i denna översyn finns inga sittplatser i duschbåsen, däremot är tanken att monteras en hängare i de bås som har plats för sådana.

Bedömningen är alltså att med fyra bås per omklädningsrum och en normal klass på 25 elever så hinner samtliga elever med att duscha efter idrottslektionen på utsatt tid. Som läget är idag skulle 11-12 av dessa hoppa över att duscha men även om antalet duschande ökar, säg till 20 av 25 elever i en klass, så blir det sällan mer än tre duschande efter varandra per bås.

⁹ <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/broschyror/personalutrymmen-for-elever-broschyr-adi521.pdf>

4.3 Olika storlek på båsen

Tyvärr kan vi inte skapa duschbås som ger möjlighet att ta in handduk och underkläder i alla idrottshallar. Exempelvis tillåter duschutrymmena i Pitholm och Norrmalmia inte detta¹⁰. En tänkbar åtgärd i dessa hallar är att man monterar en krok för handduken på utsidan av båset.

5 Svar på inledande frågeställningar

Är kommunens omklädningsrum och duschar¹¹ utformade för att minimera barnens- och elevernas upplevelse av trygghet/utsatthet?

Det korta svaret är nej. Nästan alla kommunens omklädningsrum och duschar byggdes under en tid då barn och elevers utsatthet i dessa miljöer inte var en fråga som prioriterades, förmodligen både beroende på tradition och okunskap. Med den tekniska utveckling som skett med mobiltelefoner och sociala medier så är risken för exponering snarare större nu än då dessa omklädningsrum och duschar byggdes. På grund av detta så måste vi förhålla oss till att vissa av kommunens duschrum och omklädningsrum har begränsade förutsättningar att modifieras för att skapa avskildhet och minskad exponering.

Vilka förändringar av omklädningsrum och duschar skulle vara önskvärda ur trygghets-, jämställdhets- och mångfaldsfokus?

Omklädningsrum och duschar ska vara platser där eleverna, utan att riskera exponering och kränkningar, ska kunna byta om och duscha i samband med sina idrottslektioner. För att uppnå detta förordar vi att duschutrymmena utrustas med låsbara duschbås med möjlighet att ta med handduk och underkläder in. Omklädningsrummen ska vara skyddade från insyn via insynsskydd, ändrade dörruppslag eller, som ett sista alternativ, draperier.

Vad skulle åtgärder enligt ovanstående kunna kosta att genomföra?

*Budget för att installera duschbås i samtliga duschutrymmen som används av elever fr.o.m. åk.4 t.o.m. gymnasiet ligger på **ca 1,5 mkr (se bilaga 2)**. I den summan ingår insynsskydd till i samtliga omklädningsrum som saknar sådana utom sporthallarna i Hortlax, Sjulnäs och Rosvik. I dessa fall måste andra lösningar, exempelvis draperier i galon, hittas i samråd med städ. En ungefärlig budget för dessa åtgärder är **ca 100 tkr**.*

¹⁰ Övriga skolor som får mindre bås är Solanderskolan och Jävre skola

¹¹ Jämför ursprungsformuleringen "toaletter" är ersatt med "duschar"

Hur ser ansvarsfördelningen ut kring dessa lokaler (mellan olika förvaltningar och verksamheter)?

Utbildningsförvaltningen hyr idrottshallarna vid de sex högstadieskolorna av Kultur, park och fritid, detsamma gäller för hallarna i Munksund och Rosvik. Kultur, park och fritid hyr i sin tur lokalerna av fastighetsförvaltningen. Hyran gäller nyttjande dagtid måndag till fredag under läsåret. För detta betalar utbildningsförvaltningen en årlig hyra på 5,4 mkr. För övriga idrottshallar i anslutning till kommunens skolor hyrs lokalerna direkt av fastigheter.

Trots hyresförhållandet till fastigheter och kultur, park och fritid har utbildningsförvaltningen vid flera tillfällen finansierat eller delfinansierat olika åtgärder i idrottshallarna, inklusive åtgärder i omklädnings- och duschutrymmen.

6 Förslag

Frågan om duschar och omklädningsrum har varit aktuell under många år. Signaler om utsatthet har, förutom från eleverna själva, kommit från både rektorer, lärare och skolhälsa och "klagomålen" från dessa grupper har snarare ökat än minskat. Av dessa anledningar rekommenderar vi att det görs en satsning på att utrusta duschutrymmena i samtliga idrottshallar, som brukas av grundskolans åk.4-9 samt gymnasieskolan, med duschbås¹². Investeringen bör genomföras under en begränsad tidsperiod, förslagsvis 2020-2021. Kostnaden för att installera duschbås i berörda skolor och samtidigt utöka antalet insynsskydd uppgår till ca 1,5 mkr.

Genom att prioritera satsningen och avsätta medel i strukturplanen som är avsedda för arbetsmiljö och säkerhet och så är det möjligt att genomföra satsningen under perioden 2020-2021. Fördelningen mellan år 1 och 2 innebär att **600 tkr** avsätts för 2020 och **900 tkr** för 2021. Sammanlagt avsätts **1,5 mkr**. Konsekvensen blir att vissa andra åtgärder skjuts på framtiden, t.ex. grindar och staket eller förbättringar i trafikförhållanden, exempelvis hämtlämna parkeringar vid förskolor och skolor. För tillfället är det dock få säkerhets och arbetsmiljöåtgärder som är akuta eller inplanerade sedan tidigare.

¹² Observera att idrottshallen som tillhör Bergsvikens skola är undantagen då den väntar på att åtgärdas på flera andra områden och i samband med detta kommer duschbås att installeras.

7 Bilagor

7.1 Bilaga I. Nuläge omklädning och dusch, idrottshallar

Nuläge duschväggar och insynsskydd 2020-03-24					
Anläggning	Nyttjas av	Ingår i översyn av duschar och omklädning	Åtgärdad insyn från korridor till omklädningsrum	Åtgärdad insyn från omklädningsrum till duschar	Installerat duschväggar
Pitholm Sporthall	Åk 4-9	Ja	x	x	x
Hortlax Sporthall	Åk f-9	Ja	-	-	x
Sjulnäs Sporthall	Åk 4-9	Ja	-	-	x
Norrjärdens Sporthall	Åk 4-9	Ja	x	-	-
Öjebyn Sporthall	Åk f-9	Ja	x	x	-
Norrmalmia Sporthall	Åk f-9	Ja	x	-	-
Rosvik Sporthall	Åk f-6	Ja	x	x	x
Jävreskola Gymnastiksal	Åk f-6	Ja	-	x	x
Strömbackaskolan	Gymnasiet	Ja	-	-	-
Bergsvikensskola Gymnastiksal *	Åk f-6	Nej	x	-	-
Långskatask. Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	-	-	-
Böleskolan Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	x	-	-
G:a gymnastik Öjebyn	Åk f-3	Nej	-	-	-
Backgårdsskola Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	-	-	x
Munksund Sporthall	Åk f-3	Nej	-	-	-
Strömnässkolan Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	x	x	x
Klubbgårdsskolan Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	-	-	-
Kullen skolan Gymnastik	Åk f-3	Nej	-	-	-
Svensby skola gymnastik	Åk f-3	Nej	-	-	x
Backeskolan Gymnastiksal	Åk f-3	Nej	-	-	-

*Bergsvikens idrottshall lyfts ut från översynen då det planeras mer omfattande åtgärder i närtid och i samband med dessa är det lämpligt att gå vidare i frågan om duscharna

7.2 Bilaga 2. Underlag och budget duschbås

Budget duschbås 2020-03-18							
Objekts	Benämning	Rums- nummer	Totalt antal bås	Insynssky	Djup på båsen (mm)	Pris	Övrigt
1143	Norrmalma sporthall		24			104 500,00 kr	
	C-Hall						
		xxxx	2				Inga båsörrar men en dörr in till de två båsena som har en skiljevägg (dam)
		xxxx	3				
		2055	5		1000		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2060	4		1000		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
	D-Hall		10			83 000,00 kr	
		2087	5		806		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2090	5		900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
1300	Hortlax sporthall		16			348 000,00 kr	inkl. 16 nya duschpaneler på vägg som ersätter pelarduscharna
		2015	4		1450		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		2017	4		1450		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		2022	4		1450		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		2024	4		1450		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
1333	Jävre skola		7			55 000,00 kr	
		2041	3		900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2046	4		900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
1450	Pitholm sporthall		16			107 000,00 kr	
		3015	3	Ja	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		3010	5	Ja	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		3031	5	Ja	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		3035	3	Ja	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
1567	Sjulnäs sporthall		14			234 000,00 kr	inkl. 6 nya duschpaneler på vägg som ersätter pelarduscharna (får endast ut 13 duschbås enl. ritning)
		1006	4		1300		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1015	2		1000		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1015	3		1450		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1031	4		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
1700	Öjeby sport- och simhall		16			102 000,00 kr	
		2040	4	Ja*	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2044	4	Ja*	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2053	4	Ja*	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
		2057	4	Ja*	900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
							* Dörrarna vänds för att minimera insyn
1853	Norrjärdens sporthall		8			72 000,00 kr	
		3008	4		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		3019	4		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
1855	Rosviks sporthall		8			67 000,00 kr	
		1023	4		1480		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1030	4		1480		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
1930	Strömbackaskolans idrottshall		32			300 000,00 kr	
		1044	5		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1047	5		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1055	5		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1058	5		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1099	4		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1106	4		1500		Möjligt ha hängare för handduk + ev underkläder
		1113	4		900		Små bås, ingen plats för hängare inne i båset
Summa kostnad						1 472 500,00 kr	
Summa antal bås			141				
Genomsnittlig kostnad per bås			10 443 kr				